

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

МАТЕРІАЛИ

**III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»**

**25 лютого 2021 року,
Маріуполь, Україна**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DONETSK STATE UNIVERSITY OF MANAGEMENT
DEPARTMENT OF HUMANITIES**

CONFERENCE INFORMATION PACKAGE

3rd ALL-UKRAINIAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL ONLINE CONFERENCE

«HISTORY OF UKRAINE IN THE REGIONAL AND GLOBAL DIMENSIONS»

**25 February 2021,
Mariupol, Ukraine**

УДК 94(477)(063)

У 45

Історія України в регіональному та глобальному вимірах: матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції, м. Маріуполь, 25 лютого 2021 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2021. 210 с.

Редакційна рада:

головний редактор – доктор наук з державного управління, професор, ректор ДонДУУ
Світлана Марова,

заступник головного редактора – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи ДонДУУ Ольга Балуєва.

Редакційна колегія:

доктор наук з державного управління, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДонДУУ, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ Валентина Токарева,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ
Наталя Малярчук,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ
Ілля Луковенко.

У збірнику опубліковано доповіді та повідомлення учасників ІІІ Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції «Історія України в регіональному та глобальному вимірах». У матеріалах розкриваються питання історичного краєзнавства, історії повсякденності, історії українських мас-медіа, історії української діаспори, історії соціальної педагогіки та соціальної роботи, історії етнічних меншин на теренах України, проаналізовано окремі аспекти вітчизняної історії нового та новітнього часу, проблеми становлення громадянського суспільства та політичної нації в Україні, розвитку української культури на різних історичних етапах, розглянуто роль релігії і церкви, як чинника суспільно-політичних процесів, актуальні проблеми гендерної та жіночої історії, а також історію України ХХ–поч. ХХІ ст. крізь призму спогадів сучасників подій.

Для науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться історією України.

Адреса редакції: 87547, м. Маріуполь, вул. Аеродромна, 7, к. 401.

© Донецький державний університет управління, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В УКРАЇНІ

Водославський Т.	Депутатська діяльність Тимотея Старуха в Галицькому Крайовому сеймі (1908–1914 рр.)	9
Нестеренко А. Панчук М.	Феномен волонтерського руху в сучасному соціумі Національні та соціальні чинники організації політичного життя в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	13 16
Подгайко М., Мошко Р.	Громадська організація «Безбар’єрність»: історія створення та соціальна спрямованість її діяльності	20
Семенова О.	Спадщина «радянського» у суспільній свідомості сучасних українців: чинники формування, виклики та загрози	23

СЕКЦІЯ 2

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ: ПОЛІТИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Вчорашня Є.	Європейський вибір майбутнього України: перспективи, ризики та можливі альтернативи	27
Дояр Л.	Народження першого українського мотоциклу (за матеріалами періодики УСРР 1931–1932 рр.)	30
Єрмолаєва О.	Дитячі залізниці як ефективний засіб профорієнтаційної діяльності: сторінки історії	34
Кондратюк Д.	Київський столичний отаман (1918 р.): повноваження, склад управління, матеріальне забезпечення	38
Харламов М.	Керівний склад пожежних дружин у містах УСРР у 1931–1934 роках	40

СЕКЦІЯ 3

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ

Божук А.	Кримський відгук на ініціативу спорудження пам’ятника Т.Г. Шевченкові в Києві (1905–1914 рр.)	44
-----------------	---	----

Окремі кошти виділялися на друкарські, телеграфічні, канцелярські потреби. Заробітна плата залежала від класу посади, наявності відповідної освіти та досвіду. Найбільше жалування отримували: отаман – 14400 карбованців на рік, його помічник – 11400, інспектор Державної Варти – 11400, інженер – 7200, а урядовці 1-го, 2-го, 3-го рангів всього від 2700 до 3600 карбованців [5].

Поряд з Києвом аналогічні отаманства функціонували в Одесі (27 травня 1918 р.) та Миколаєві (13 серпня 1918), планувалося запровадити цю посаду і відповідне управління у Харкові [2, с. 438].

Отже, міське отаманство міста Києва займало «автономне» становище у системі місцевих виконавчих органів влади. Фактично, Радою Міністрів не було створено законодавчої бази, яка б повністю регламентувала діяльність цього інституту. При виконанні своїх безпосередніх обов'язків Столичний отаман керувався загальними законами та правами, які стосувалися губернських старост.

Список джерел та літератури:

1. Галатир В. Становлення та функції місцевих органів державної влади на Правобережній Україні у період Гетьманату П. Скоропадського. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. Вип. 4. 2011. С. 328–336;
2. Грибенко О. Структура місцевих органів влади за добу Української Держави (квітень-грудень 1918 р.). *Сіверщина в історії України*. Вип. 6, 2013. С. 437–440;
3. *Державний вісник*. № 1. 16 травня 1918;
4. *Державний вісник*. № 8. 31 травня 1918;
5. *Державний вісник*. № 32. 8 серпня 1918;
6. Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави. 29 квітня 1918 р. // *ЦДАВО України (Центр. Держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 799. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 124;
7. Козаченко А. І. Земське самоврядування за доби Української Держави Павла Скоропадського (квітень-грудень 1918 року). *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фах. вид. 2018. Т. 1, № 13. С. 1–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_3

Михайло Харламов,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків)

КЕРІВНИЙ СКЛАД ПОЖЕЖНИХ ДРУЖИН У МІСТАХ УСРР У 1931–1934 РОКАХ

У сучасних умовах зростаючої зацікавленості громадськості та вчених кін до історії поліції, рятувальних служб, збройних сил України питання

формування особового складу, в тому числі і складу пожежних команд в період становлення тоталітарного режиму в УСРР мають наукову актуальність.

Метою даної розвідки є характеристика особливостей роботи керівного складу пожежних команд в містах УСРР у першій половині 1930-х років. Потрібно сказати, що проблеми формування та діяльності керівного складу міських вогнеборчих дружин УСРР у 1931–1934 роках не є предметом спеціальних досліджень істориків нашої держави, є «terra incognita» української історичної науки, чим і визначається необхідність вивчення даної проблеми.

У 1931 році уряд УСРР затвердив нові правила організації і роботи вогнеборчих команд в містах України. Захист українських міст від вогню повністю покладався на міські пожежні дружини, які могли мати кілька вогнеборчих підрозділів у окремих частинах міста. У районах міста могло бути декілька пожежних частин, які очолювали спеціальні особи – начальники пожежних частин (НПЧ). Вони були прямими відповідальними керівниками ввірених їм вогнеборчих команд, несли відповідальність за безперебійну роботу та боєздатність колективу. Вогнеборці рядового, молодшого та середнього старшинського складу знаходилися у його прямому підпорядкуванні. НПЧ відповідав за стройову, оперативну, бойову, технічну, адміністративну, господарчу діяльність своєї частини, готував особовий склад «спеціально, хімічно, фізично та по стройовій частині» [2, арк. 61] за спеціальними програмами та інструкційними вказівками начальника пожежної охорони міста, складав план протипожежної охорони району відповідальності своєї частини, а також плани забезпечення пожежної безпеки на особливо важливих об'єктах [3, арк. 7зв].

До конкретних заходів з попередження пожеж НПЧ відносилися: детальне різнобічне вивчення району діяльності ввіреної команди вогнеборців, проведення пожежно-технічних оглядів в ареалі виїзду команди або участь в подібних оглядах, ініційованих певними установами та організаціями, постійний контроль за станом пожежної безпеки громадських та приватних будинків, шкіл, шпиталів та інших споруд у підконтрольній місцевості. Начальник пожежної частини проводив навчання та тривоги, з метою перевірки боєготовності підлеглих борців з вогнем, перевіряв стан пожежних кранів, пожежного обозу та водоймищ, а також під'їздив до них у зоні своєї відповідальності.

Начальник пожежної частини при виїзді на пожежу безпосередньо керував діяльністю своїх підлеглих до приїзду представників керівного складу пожежної охорони міста. Якщо на місці катастрофи працювали декілька пожежних частин, то головував той начальник, на території відповідальності якого сталася пожежа. При гасінні вогню командами у кількості не менше трьох – один з начальників пожежних частин призначався головним з забезпечення вогнеборчих робіт за попередньо укладеними домовленостями. Він відповідав за безперебійне водопостачання, правильне розташування пожежного обозу, організацію зв'язку з центральною пожежною станцією. Інструкцію для нього, в залежності від місцевих умов, складав начальник пожежної охорони міста [4, с. 159].

Додатково начальник пожежної частини вів облік та контролював зберігання і витрати фуражу, паливно-мастильних та інших матеріалів; займався веденням необхідної документації частини та ділової переписки; розподіляв рядовий та молодший старшинський склад до караулів, нарядів та варт. Міг подавати кандидатури для призначення на посаду своїх помічників до начальника пожежної охорони міста.

До керівного складу міської пожежної частини відносився також помічник начальника пожежної частини (ПНПЧ). Він виконував обов'язки заступника начальника, допомагав у всіх справах начальника пожежної частини, зазначених вище. Окрім того ПНПЧ:

1. Наглядав, щоб уся зміна точно виконувала свої обов'язки.
2. Контролював бойовий пожежний розрахунок та переміщував робітників з одного загону до іншого.
3. Виконував з черговою зміною бойові завдання на пожежах.
4. Проводив заняття за дорученням начальника пожежної частини.
5. Розподіляв роботу щодо прибирання території частини, контролював підтримання чистоти у службових приміщеннях, а також правильний догляд за кінями та автомобільним обозом.
6. Виділяв коней та автомобілі на господарчі роботи.
7. Наглядав за справністю пожежного обозу, приладдя, постачанням та своєчасним виданням коням фуражу та води.
8. Допомагав у веденні ділової документації та переписки.
9. Кожного місяця проводив огляд пожежного приладдя та спецодягу, виданого на руки пожежним працівникам [2, арк. 61].

Постійно в пожежній частині знаходилася чергова зміна вогнеборців, інші відпочивали. Змін могло бути від однієї до чотирьох, в залежності від умов фінансування, розташування та періоду існування. Чергова зміна пожежної частини, залежно від величини штату та кількості самостійних тактичних одиниць, що входили до складу обозу частини, розподілялася на один чи декілька загонів, які мали своїх керівників. Самостійною тактичною одиницею вважався загін, члени якого могли забезпечити не менше двох потоків води та могли встановити механічну або висувну драбину. Механічні драбини входили до складу одного з загонів частини, а автомобільні ходи з відповідним штатом пожежних виділялися у самостійні технічні загони [3, арк. 8].

Начальники загонів пожежної частини також входили до керівного складу вогнеборчої команди. Разом з начальником частини вони проводили розвідку місця загоряння, керували діями свого загону згідно вказівок ПНПЧ або його помічника, здійснювали навчання бійців свого загону роботі з пожежним приладдям та інструментами, слідкували за правильністю дій своїх підлеглих на пожежах, доглядали за справним станом вогнеборчого реманенту, його отриманням та своєчасним ремонтом, працювали на пожежах, використовуючи потрібне приладдя, мали знати пожежні сигнали – «сурми», прийняті в команді [4, с. 160].

У великих пожежних командах могли існувати посади начальника технічної частини та завідувача ремонтної майстерні. Перша особа отримувала

посадові інструкції від начальника міської пожежної охорони і діяла в залежності від технічного спорядження команди та спеціальних місцевих умов роботи. Друга особа (завідувач майстерні) керувала ремонтом пожежних ходів та спеціального приладдя пожежної команди. Завідувач майстерні отримував необхідні ремонтні матеріали та інструменти, вів книги обліку, ремонту та стану пожежного інвентарю, а також контролював роботу працівників ремонтної майстерні [3, арк. 10].

Керівна ланка міських пожежних команд у 1930-х роках складалася в основному з досвідчених професіоналів, що дозволяло ефективно управляти рядовими вогнеборцями та вчасно гасити пожежі. Структура міських пожежних команд УСРР у досліджуваний період була чітко вибудованою, що, в тому числі, дозволяло їм оперативно реагувати на надзвичайні події. Однак перехід пожежного відомства від НКВС до НККГ УСРР на початку 1930-х років не сприяв стабільній роботі вогнеборців. Пожежні отримували матеріально-технічну допомогу не стабільно, іноді зовсім були її позбавлені (наприклад пожежні команди м. Тульчино та м. Лозова) [1, арк. 50зв]. При цьому робота пожежних зі згортанням нової економічної політики стала ускладнюватися, міста стрімко розросталися, відповідальність вогнеборців ставала вищою.

Список джерел та літератури:

1. Докладные записки ЦК КП(б)У в ЦК ВКП(б), Наркомата коммунального хозяйства УССР, горсоветов рабоче-крестьянских и красноармейских депутатов в ЦК КП(б)У о состоянии коммунального хозяйства и другим вопросам // *ЦДАГО України (Центральний державний архів громадських об'єднань України)*. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 5358. 356 арк;
2. Документи про нормування зарплати робітникам невоєнізованої пожежної охорони (постанови, звіти, угоди, кошториси, листування // *ЦДАВО України (Центр. Держ. архів вищ. органів влади та упр. України)*. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 6207. 159 арк;
3. Статут внутрішньої служби в професійних пожежних організаціях // *ЦДАВО України*. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 6509. 38 арк;
4. Харламов М. І. Становлення та розвиток системи пожежної безпеки в УСРР у 1918–1934 р.: монографія. Харків : НУЦЗУ; ФОП Панов А.М., 2019.